

пропонувалися творчі завдання, як-от: скласти чистомовки, придумати лінгвістичні казки, написати есе, мініатюри, розповіді для дітей, які б пояснювали, наприклад, переносне значення фраз.

Як зауважують психологи (І. Д. Бех, С. С. Занков та ін.), для успішного засвоєння певних компетентностей необхідно сформувати мотив досягнення. Стимулювання студентів до творчої самореалізації на практичних заняттях здійснювалося на основі створення ситуації успіху. Як зазначає І. Д. Бех, почуття успіху має вирішальне значення у психічному розвитку індивіда, оскільки воно безпосередньо пов'язано з його природною активністю як основою породження всіх майбутніх видів діяльності і життєдіяльності загалом. Тобто ситуації успіху виступали психологічним активатором успішної мовленнєвотворчої діяльності студентів. З метою формування мовленнєвотворчої особистості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на заняттях лінгводидактичного циклу студентам пропонувалося розробити термінологічні словнички відповідно до запропонованих тем для вивчення рідної мови дошкільниками; конспекти занять, скласти тематичні словнички до запропонованих тем, мовленнєві ситуації, таблиці, малюнки, що віддзеркалюють формування мовленнєвої особистості дитини-дошкільника; розробити діагностувальні методики для з'ясування сформованості мовленнєвої особистості дітей дошкільного віку; папки-пересувки українських фольклорних текстів; розроблені тексти ігор (ігри-драматизації, ігри-інсценізації, ігри-театралізації), мультимедійні презентації.

Одним із видів самостійної творчої роботи була підготовка студентами проектів, які вони захищали на практичних заняттях («Формуємо мовленнєву компетенцію дітей у різних видах діяльності», «Інноваційні технології та їх використання у формуванні мовленнєвої особистості дитини-дошкільника», «Виховуємо ввічливих дітей», «Знайомимо дітей з українською міфологією», «Використання фразеологізмів у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу», «Мовленнєвий етикет українських дітей» та ін.), що стимулювало студентів до активного поповнення арсеналу власних знань шляхом опрацювання рекомендованих викладачем джерел і самостійного вивчення інших інформаційних джерел. Зауважимо, що на практичних заняттях максимально використовували тексти з фоном національним компонентом, що сприяло глибшому пізнанню студентами духовної культури українського народу, його звичаїв та обрядів, доречному вживанню фразеологізмів.

Отже, чинниками успішності самостійної роботи з формування мовленнєвотворчої особистості майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів є: їхня мотиваційна й творча активність, раціональна й систематична організація самостійної роботи, самоконтроль за виконанням запланованих завдань.

Олена Хрущ

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ВЗАЄМВПЛИВІВ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ ГІР

У теперішній час як у суспільстві, так і в природі простежується низка кризових явищ: кризи розвитку людини, її духовності, кризи екологічні, цивілізаційні тощо. На думку багатьох мислителів, у збереженні життя на Землі зацікавлена, передовсім, людина, і тільки вона здатна щось зробити для запобігання глобальних катастроф. Це в тому випадку, якщо людина усвідомлює наслідки своєї діяльності, розуміє не лише світ природи, але й свою особливу роль у її збереженні, відповідальності за навколишній світ.

Прагматичне намагання підкорити природу, використати її заради короткочасної вигоди має замінитися прагненням глибше її пізнати, співіснувати з нею, розвивати й охороняти довколишній світ. Це стосується і природи гір. Де б не були гори – в Україні, США, Польщі, Словаччині, Румунії, на будь-якому континенті, вони однаково впливають на

людину, являють собою цінні та унікальні об'єкти для вивчення не лише географічного, кліматичного, гідрологічного, рекреаційного, спортивно-оздоровчого, але й розвивального, що є об'єктом науки психології.

У горах по-особливому розвивається людська особистість. Сприйняття, розуміння і оцінка людиною гір уже значною мірою породжує ставлення її до них та її діяльності в горах. Психічні процеси, психічні стани, психічні властивості – по-особливому формуються і протікають у горян, особливо у тих, що проживають у високогір'ї та на віддалених присілках.

На психічний розвиток особистості впливають такі специфічні чинники, яких немає в рівнинних регіонах. Серед них: рідкорозселеність, викликана різкими крутосхилами, пересічена яругами, гірськими потоками і річками місцевістю. У горах будь-якої країни світу є лише невеликі ділянки, придатні для обробітку землі, їм властива віддаленість багатьох населених пунктів від великих транспортних магістралей, залізниць, великих промислових і культурних центрів.

Не можуть не впливати на розвиток і формування певних рис характеру особистості особливі ландшафтно-кліматичні умови з їх ризиками: вітровіями, буреломами, бурхливими річками і селевими потоками, нестабільністю клімату та швидкою змінюваністю погоди, затяжними зимами і коротким літом, дефіцитом кисню і потребою в теплі тощо. Кліматичні умови гір неминуче впливають на світосприйняття і світорозуміння горян. Наші спостереження показують, що горяни – люди горді, сміливі, витривалі, незалежні, винахідливі, мужні, майстри на всі руки тощо. Такі епітети знаходимо в народнопоетичній творчості, художній літературі.

Взаємини людини із природою гір є далеко не простими. Вони складні й неоднозначні.

Про незаперечний вплив природи на формування і розвиток особистості стверджує відомий вчений Г. Гачев: «Первинне, очевидно, що визначає обличчя народу – це природа, серед якої він виростає і творить свою історію. Вона – фактор постійно діючий. Тіло землі: ліс, пустеля, тундра, вічна мерзлота чи джунглі, клімат помірний чи з катастрофічними зламами, тваринний світ, рослинність – визначає і подальший вид праці... Людина насичує собою оточуючу природу, своїми цілями освоює її і одночасно насичує себе, своє життя, побут, все своє тіло і, опосередковано, душу і думки – нею» [1, с. 47-48].

Формування психіки залежить від природного середовища. Відомий учений Д. Чижевський стверджував, що на формуванні характеру української нації позначились степовий ландшафт, що породжував, як море, ліс і гори, величність, а заодно і неспокій [2, 15-16].

Психіка людей багато в чому залежить від пливу конкретних природних і кліматичних умов. На думку І. Рибчина, у людей, котрі мешкають у гірській лісовій зоні, розвинуті романтичність, гармонійне співжиття з природою, що знаходить свій вияв у народній творчості, орнаментах, художніх виробках, близьких до природи фарбах і звуках [3, с. 21-22]. Окремі особливості психіки горян він пояснює різноманітністю гірських красвидів, буянням трав та світлотіней. Для таких умов не характерні апатія, туга, затяжна меланхолія. Тут швидкий танок, барвіста вишнівка. Емоційна імпульсивність і динамізм, життєрадісність і пристрастність мешканців гір безпосередньо впливають з «жахливо-величного, динамічного вигадання стихій гірської природи» [3, с. 27-28].

Людина, яка усвідомлює суть і значення природи, розуміє свою залежність від неї, шукає злагоджених взаємин з природою. Це можливо лише за умови належної екологічної вихованості і культури розвитку. Обмеженість світорозуміння, фальшиві уявлення про «царя природи» – людину, її вибраність і всемогутність призводять до варварського нищення природи.

Криза духовна породжує кризу природи, тому що більшість проблем, з якими ми стикаємося, є всередині нас самих, а не поза нами. Саме тому у ланцюгу «людина-природа» визначальна роль належить людині. Як вона з цією роллю справиться, залежить від рівня її розвитку як особистості, її розумності, чуттєвості, відповідальності.

Уміння жити в гармонії з природою формується з раннього дитинства під впливом природного довкілля, сім'ї, школи.

У процесі екологічного виховання необхідно йти «стежиною від екології природи до екології душі» [4, с. 160].

Екологічна культура включає в себе й розуміння «легкоранимості природи», де все взаємопов'язане і взаємозалежне.

Таким чином, необхідно підвищити рівень екологічного виховання дітей-горян, формування в них правильних понять, почуттів, навичок і переконань про важливість розумних взаємин людини і природи.

Література

1. Гачев Г. Национальные образы мира / Г. Гачев. – М., 1988. – С.47-48.
2. Чижевський Д. Нариси історії філософії на Україні / Д. Чижевський. – Нью-Йорк, 1991. – С.15-16.
3. Рибчин І. Геопсихічні реакції і вдача українця / І. Рибчин. – Мюнхен, 1996. – С.21-22.
4. Гунько Є. На маршруті екологічної стежки. Німчич. Науково-освітнє видання / Є. Гунько. – Вижниця, 2006. – 160 с.

Юрій Хрущ-Ріпський

ПРАКТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ПРОЦЕСУ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ УЧНЯМИ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ГІРСЬКИХ ШКОЛАХ

Поступове і невинне зближення України з європейськими країнами та іншими країнами світу поставило, як невідкладне, завдання оволодіння громадянами нашої держави іноземними мовами. На цей виклик часу практичну відповідь повинна дати система освіти назагал і загальноосвітня школа зокрема.

Понад двадцять років після здобуття Україною незалежності ще продовжувала існувати стара система оволодіння іноземними мовами. Їх вивчали, та абсолютна більшість випускників навчальних закладів різних рівнів ними не володіла. Часто повторювали слова відомого класика, якого тепер не цитують, про те, що скільки ти знаєш мов – стільки ти разів людина, але справа з оволодінням мовами інших країн з місця не рухалася. Трудова інтелігенція: вчителі, лікарі, інженери, викладачі вищих навчальних закладів тощо – в основному не знали іноземних мов, що не дозволяло їм стажуватися, підвищувати свою кваліфікацію та ознайомлюватися із досягненнями науки та практики за кордоном. Крига скресла після Революції Гідності. 2016 рік був оголошений «Роком вивчення англійської мови в Україні». Вивчення мови, особливо практичне оволодіння нею, набуло великого значення після отримання Україною безвізового режиму.

Упродовж попередніх десятиліть мало уваги приділялося мовній практиці, фактично іноземною мовою оволодівали лише ті, хто в позашкільний час вивчав її з репетиторами і спеціально готувався або до здобуття в майбутньому фаху з іноземної мови, або до продовження навчання за кордоном.

Сьогодні ситуація докорінно змінилася. Іноземну мову в сім'ї і школі сприймають так, як про це говорив відомий український педагог В. О. Сухомлинський: «Чим глибше людина пізнає тонкощі рідної мови, ... тим більше підготовлений її розум до володіння мовами інших народів, тим активніше сприймає серце красу слова» [1, с. 73].

Вивчення учнями початкових класів гірських шкіл англійської мови має низку особливостей, які вимагають комунікативно-компетентнісного підходу, тобто усвідомленого практичного оволодіння мовою. Це такі особливості, як:

□ недостатня мовленнєва практика та комунікативні навички володіння рідною мовою в дітей-горян, які проживають у рідкорозселеній місцевості та на віддалених ділянках;